

Biblioteka
ODRAZ SAVREMENOG

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala
JENNIFER WORTH
“Call the Midwife”

Copyright © Jennifer Worth 2002 Copyright
and acknowledgement to BBC
Copyright © 2013 za srpsko izdanje Čarobna knjiga

ISBN 978-86-7702-281-5

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, prešampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2013.

Dženifer Vort

POZOVITE BABICU

Istinita priča iz Ist enda tokom 50-ih

Klinički urednik

TERI KOUTS, doktor medicinskih nauka, registrovana
medicinska sestra, registrovana babica, diplomirani predavač

Sa engleskog prevela

Tamara Andrić Atanacković

**Čarobna
knjiga**

Ovo delo nije fikcija; događaji koji su u njemu opisani istiniti su. Neka imena likova ipak su promenjena. Stavovi i mišljenja iskazani u ovoj knjizi pripadaju autoru.

Ova knjiga je posvećena Filipu, mom dragom mužu

Priča „Meri” napisana je kao uspomena na oca
Džozefa Vilijamsona i Dafni Džouns

ZAHVALJUJEM:

- svim medicinskim sestrama i babcama, od kojih su mnoge odavno mrtve, s kojima sam radila pre pola veka;
- Teri Kouts, koja je raspalila moje uspomene;
- Kanonu Toniju Vilijamsonu, predsedniku Zadužbine Velklouz;
- Elizabet Ferbern, na tome što me je ohrabrila;
- Petu Skulingu, koji je imao hrabrosti da traži originalno izdanje;
- Naomi Stivens, za svu pomoć u vezi s kokni dijalektom;
- Suzani Hart, Dženi Vajtfild, Dolores Kuk, Pegi Sejer, Beti Hauni, Riti Peri;
- svima koji su kucali, čitali, savetovali;
- Mesnoj istorijskoj biblioteci i arhivu Tauer hamletsa;
- kustosu Zadužbine istorije Ostrva, E14
- arhivaru Muzeja u Doklandsu, E14
- arhivaru „Simons aerofilmsa”.

SADRŽAJ

Uvod	13
Pozovite babicu	23
Nonatusova kuća	37
Jutarnje vizite	47
Čami	61
Moli	69
Bicikl	81
Antenatalna klinika	85
Rahitis	99
Eklampsija	107
Fred	119
Božićna beba	127
Karlična prezentacija bebe	137
Džimi	151
Len i Končita Voren	163
Sestra Monika Džoun	183
Meri	191
Zakir	201
Ulica Kejbl	211
Barski život	225
Beg	237
Sestra Evandželina	249
Gospođa Dženkins	261

Rouzi	273
Ubožnica	285
Kad opadne vrednost prasića na tržištu	293
Mešanog porekla I	303
Mešanog porekla II	317
Mešanog porekla III	323
Svečani ručak	333
Smog	347
Leteća brigada	359
Prevrmeno rođena beba	365
Duboka starost	377
U početku	387
Rečnik medicinskih termina	394

PREDGOVOR

U januaru 1998, *Porodiljski žurnal* objavio je članak Teri Kouts pod naslovom „Kako su babice prikazane u književnosti”. Posle detaljnog proučavanja evropske književnosti i književnosti napisane na engleskom jeziku, Teri je morala da zaključi da babice uopšte nisu zastupljene u književnosti.

Zašto, za ime boga? Izmišljeni lekari šetaju po stranicama gomile knjiga, prepuni mudrih reči. Medicinskih sestara, kako dobrih tako ni loših, takođe ne manjka. Ali babice? Ko je još čuo da je babica glavna junakinja nekog književnog dela? Pa ipak, posao babice nabijen je dramom. Svako dete začeto je u ljubavi ili u požudi, rođeno u patnji i bolu, a zatim dočekano s neizmernom srećom, ponekad i s grižom savesti. Babica je usred čitave te priče, vidi svaku njenu pojedinost. Zašto onda ostaje figura u senci, skrivena iza vrata porođajne sobe?

Na kraju svog članka, Teri Kouts s tugom zaključuje da je ta značajna profesija ostala zanemarena. Pročitavši njene reči, prihvatila sam izazov i prihvatila se pera.

UVOD

Nonatusova kuća nalazila se u srcu jugoistočnog dela Londona, poznatog pod imenom Doklands. Služba je pokrivala Stepni, Lajmhaus, Milvol, Pseće ostrvo, Kabit taun, Poplar, Bou, Majl end i Vajtčapel. Ceo kraj bio je gusto naseljen, a mnoge su porodice tu živele generacijama, često se seleći najdalje ulicu ili dve od svoje rodne kuće. Porodice su živele blisko u istom kraju, a decu su odgajali svi članovi proširene porodice – tetke, bake, dede, rođaci i starija braća i sestre – jer su svi živeli ako ne u istoj kući, a ono nekoliko kuća ili ulica dalje. Deca su neprestano trčkarala iz kuće u kuću, iz kuće na ulicu, i dok sam ja tamo živela i radila, ne sećam se da su vrata ikada osim noću bila zaključana.

Dece je bilo posvuda, a ulice su bile njihovo igralište. Pedesetih godina, po sporednim ulicama nije bilo automobila jer ih niko nije ni imao, pa su bile bezbedne za igranje. Po glavnim putevima, naročito po onima koji su vodili ka dokovima, odvijao se gust promet teretnih vozila industrijskog tovara, ali po manjim ulicama saobraćaja nije bilo.

Ruševine od bombardovanja bila su pustolovna igrališta. Bilo ih je bezbroj – grozne uspomene na rat i strahovito bombardovanje Doklandsa, od kojih beše prošlo svega deset godina. Ogromni komadi betona, odvaljeni s fasada, ležali su po ulicama. Oblast bi se grubo ogradila, delimično skrivajući stratište prekriveno gomilom krša, iz koje bi štrčale napola porušene zgrade. Ponegde bi možda stajao natpis OPASNO – NE PRIBLIŽAVAJ SE, ali to pisano

upozorenje bi na živahno dete od šest-sedam godina delovalo kao što crvena marama deluje na bika, te bi svako takvo mesto imalo tajni prolaz s kojeg bi daska bila pažljivo uklonjena kako bi se majušno telo provuklo. Zvanično, pristup nije bio dozvoljen nikome, ali kao da su svi, uključujući i policajce, žmurili pred istinom.

Bio je to nesumnjivo grub kraj. Obračuni nožem bili su česti. Ulične tuče bile su česte. Svađe po pabovima i fizički okršaji bili su svakodnevni prizor. U tesnim, pretrpanim domovima, porodično nasilje je bilo uobičajena pojava. Nikada, ipak, nisam čula za nasilje nad decom ili starima; postojalo je određeno poštovanje slabijih. Bilo je to vreme braće Krej¹, obračuna bandi, osveta, organizovanog kriminala i izraženog suparništva. Policajci su bili posvuda i nikada nisu patrolirali sami. Ipak, nikada nisam čula da je neka starica napadnuta i da joj je ukradena penzija, niti da je neko dete oteto i ubijeno.

Muškarci iz kraja su mahom radili na dokovima.

Stopa zaposlenosti je bila visoka, ali nadnice su bile male a radni dan beše dug. Oni čiji je posao iziskivao neku veštinu bili su manjeviše dobro plaćeni i imali su ustaljeno radno vreme, a svoja su radna mesta ljubomorno čuvali. Njihovo znanje bi se obično održavalo u porodici, prenoseći se s oca na sinove ili nećake. Za obične radnike, međutim, život je sigurno bio pakao. Kad nije bilo brodova za istovar, nije bilo ni posla, a muškarci bi čitav dan provodili na dokovima, pušeći i svađajući se. A kad bi brod pristao, čekalo ih je četrnaest, čak i do osamnaest sati fizičkog rada, bez odmora. Počeli bi oko pet ujutro, a završili oko deset uveče. Nije ni čudno, onda, što bi se posle takvog dana strovalili u prvi pab i opili se kô budale. Dečaci bi od petnaeste godine počinjali da rade na dokovima, a od njih se

¹ *Ozloglašeni kriminalci u Ist endu pedesetih i šezdesetih godina, odgovorni za širenje organizovanog kriminala. Zbog brojnih razbojništava, oružanih pljački, podmetnutih požara, iznuda, napada i ubistava, osuđeni su na doživotnu robiju 1969. godine. (Prim. prev.)

očekivao učinak odraslog muškarca. Svi su morali da budu članovi sindikata, a sindikati su nastojali da osiguraju poštene nadnice i razumno radno vreme. No sistem prema kojem su poslodavci dužni da upošljavaju isključivo članove sindikata stvarao im je mnogo nevolja, izazivajući gotovo podjednako i neprijatnost i korist. Bilo kako bilo, sigurno je da bi bez sindikatâ izrabljivanje radnika tokom pedesetih godina dvadesetog veka bilo ravno onome iz pedesetih godina devetnaestog veka.

Pravilo je bilo da se vrlo rano stupa u brak. Među uglednim porodicama Ist enda bila je izražena svest o seksualnom moralu, pa čak i o sramežljivosti. Nevenčanih parova nije bilo, kao što nije bilo devojke koja bi pristala da živi s momkom. Ako bi neka slučajno pokušala da to učini, porodica bi je po cenu života sprečila u toj zamisli. O onome što se zbivalo po ruševinama od bombi i iza kontejnera niko nije govorio. Ako bi devojka zatrudnela, pritisak na momka da se oženi njome bio bi toliko jak da je malo ko mogao da mu se odupre. Porodice su bile brojne, često i prekobrojne, a razvodi retki. Česte su i žustre bile porodične svađe, ali muž i žena bi ostajali zajedno.

Malo je žena radilo. Kao mlade devojke, radile su mnoge, ali čim bi se udale i skućile, okolina to više ne bi odobravalala. A kad bi bebe došle na red, to i ne bi bilo moguće: njihov život postao bi neprekidan ciklus rađanja, podizanja dece, čišćenja, pranja, nabavke i kuvanja. Često sam se pitala kako te žene uspevaju sve to da postignu, s porodicama od po trinaestoro-četnaestoro dece, živeći u dvosobnim ili trosobnim domovima. Neke porodice s toliko članova živele su u zajedničkim kućama, a tu su stanove obično činile samo dve prostorije i majušna kuhinja.

Kontracepcija, ukoliko se uopšte koristila, bila je nepouzdana. Ta tema je bila sasvim prepuštena ženama, koje su vodile beskrajne razgovore o sigurnim danima, glatkom brestu, džinu i đumbiru, vrelim tuševima i sličnim metodama, ali bile su retke one koje bi

otišle na kliniku za kontrolu rađanja, a većina muškaraca je, koliko je meni poznato, izričito odbijala da koristi kondom.

Pranje, sušenje i peglanje zauzimali su najveći deo ženinog radnog dana. Mašine za pranje rublja maltene su bile nepoznanica, a mašine za sušenje nisu ni postojale. Po dvorištima bi se stalno vijorio okačen veš, a mi, babice, morale bismo da ga razgrćemo probijajući se ka svom odredištu, do pacijentkinja. Kad bismo se našle u stanu ili u kući, nastavljale smo da se probijamo kroz još veša prostrtog po hodniku, stepenicama, kuhinji, dnevnoj i spavaćoj sobi. Javne praonice su se pojavile tek šezdesetih godina, tako da se sav veš prao kod kuće i ručno.

Pedesetih godina prošlog veka, uglavnom su sva domaćinstva imala sprovedenu hladnu vodu i toalete sa WC školjkom i kotlićem u dvorištu. Neke kuće su imale čak i kupatilo. Stanovi u zajedničkim kućama pak nisu bili opremljeni time, pa su javna kupatila bila vrlo posećena. Odlučne majke bi jednom nedeljno odvlačile mrzovoljne dečake na kupanje. Muškarci, verovatno sledeći naloge svojih žena, odlazili su na pranje jednako učestalo. Mogli su se videti subotom po podne, s malim ručnikom, komadom sapuna i tvrdim izrazom lica, koji je slikovito govorio o bici koju su vodili i gubili jednom sedmično.

Većina kuća je imala televizijske priključke, ali ja, tokom svih godina provedenih u Ist endu, nijednom nisam videla televizijski prijemnik, što je okolnost koja je možda znatno doprinela brojnosti mnogih porodica. Pabovi, muški klubovi, igranke, bioskopi, muzičke hale i trke pasa bili su glavni vid rasonode. Za mlade ljude, što je neobično, crkva je često predstavljala središte društvenog života, a u svakoj crkvi je postojalo mnoštvo omladinskih klubova i organizovanih aktivnosti za svako veče tokom nedelje. Crkva Svih svetih, ogromno viktorijansko zdanje na Ist Indija dok roudu, imala je na stotine mladih članova u svom omladinskom klubu, koji su vodili glavni paroh i njegovih sedam poletnih pomoćnika. Bila im je potrebna sva mladost i energija da bi se iz noći u noć nosili sa

aktivnostima osmišljenim za razonodu petsto-šeststo mladih ljudi.

Mornari svih nacionalnosti koji su u hiljadama prolazili kroz dokove nisu, izgleda, mnogo uticali na živote meštana. „Mi se držimo svoga posla”, govorili su oni, što je značilo da izbegavaju svaki dodir sa strancima. Kćerke su se brižljivo čuvale: mornari su svoje potrebe mogli da zadovolje u brojnim bordelima. Zbog posla sam imala priliku da posetim dva ili tri bordela i delovali su mi kao prilično jeziva mesta.

Viđala sam prostitutke po glavnim cestama, ali nijednu nisam videla na nekom manjem putu, pa čak ni po cestama Psećeg ostrva, premda je to bio prvi kraj u koji bi mornari ušli pošto bi pristali u luku. Iskusna profesionalka nikada ne bi gubila vreme u kraju toliko slabih izgleda, a ako bi se neka amaterka slučajno odvažila da tu oprobata sreću, zgroženi stanovnici, bilo muškarci bilo žene, verovatno bi je grubo najurili. Javne kuće su bile dobro znane svima i uvek vrlo posećene. Ilegalan rad i povremene posete policije nisu, izgleda, uticali na njihov rad. Bilo kako bilo, zbog njih su ulice bile čiste.

Život se nepovratno promenio tokom poslednjih pedeset godina. Doklands kakvim ga pamtim nimalo ne nalikuje današnjem Doklandsu. Porodica i društveni život su se raspali, a tri događaja koja su se zbila istovremeno okončala su vekovnu tradiciju – zatvaranje dokova, rušenje sirotinjskih četvrti i pilula za kontracepciju.

Sirotinjske četvrti počeli su da ruše krajem pedesetih godina, dok sam još radila u tom kraju. Kuće su nesumnjivo bile oronule, ali za ljude su predstavljale voljene domove. Sećam se mnogih, zaista mnogih – mladih i starih, muškaraca i žena – kako stoje na ulici i u ruci drže rešenje iz opštine kojim ih obaveštavaju da će njihovi stanovi ili kuće biti srušeni, a da će oni biti preseljeni. Većina je jecala. Nisu znali ni za kakav drugi svet i selidba pet kilometara dalje činila im se kao odlazak na kraj sveta. Selidbe su rasule porodice, a to rasturanje najviše je pogodilo decu. Promena kuće je doslovno

ubila neke stare ljude koji se nisu uspeli prilagoditi. U čemu je svrha novog-novcitog stana s centralnim grejanjem i kupatilom ako nikad ne viđate unuke i nemate s kim da progovorite, a vaš prodavac, koji prodaje najbolje pivo u Londonu, sada je udaljen pet kilometara?

Kada se početkom šezdesetih godina pojavila pilula, rodila se moderna žena. Došao je kraj stalnim trudnoćama i porođajima, žena se konačno mogla posvetiti sebi. S pilulom je došla i seksualna revolucija. Žene su prvi put u istoriji mogle da, kao muškarci, uživaju u seksu samo radi seksa, bez misli o mogućoj trudnoći. Krajem pedesetih, naše knjige beleže osamdeset do sto porođaja mesečno, dok je 1963. taj broj opao na svega četiri do pet. E to se zove društvena promena!

Zatvaranje dokova se odigravalo postepeno, proteglo se na petnaest godina, ali oko 1980. godine trgovački brodovi su isplovili i više se nisu vratili. Muškarci su pokušali da zadrže svoje poslove, sindikati su pokušali da ih zaštite i tokom sedamdesetih godina organizovano je mnogo štrajkova, ali obavest o zatvaranju i dalje je visila na zidu. Umesto da zaštite radnike, štrajkovi su samo ubrzali zatvaranje. Za muškarce iz kraja dokovi pak nisu bili samo radno mesto, već način života – sam život, zapravo – i zatvaranjem se srušio njihov svet. Luke, vekovne arterije Engleske, nikome više nisu bile potrebne, a samim tim ni muškarci. Bio je to kraj Doklandsa kakav sam ja poznavala.

U viktorijansko doba, društvena reforma je silovito sprovedena. Piscu su pisali o nepravdama koje dotad ne behu izašle na videlo, što je uzburkalo društvenu savest. U okviru tih reformi, mnoge obrazovane žene su uvidele potrebu za dobrim akušerskim kadrom u bolnicama. Ginekologija i akušerstvo bili su u žalosnom stanju. Pošto se ta oblast smatrala nedostojnom obrazovane žene, njome su se počele baviti one neobrazovane. Karikature Čarlsa Dikensa, Seri

Gamp i Betsi Prig – neuke, prljave žene koje smrde na džin – mogu biti komične dok čitamo o njima, ali ne bi vam bile nimalo smešne da ste zbog siromaštva svoj život morali da stavite u njihove ruke.

Florens Najtingejl je naša najčuvenija sestra, čije su dinamične organizacione sposobnosti zauvek izmenile akušerstvo. No ona nije bila sama; istorija akušerstva beleži mnoge grupe predanih žena koje su posvetile svoje živote unapređenju akušerstva. Jedna od tih grupa jesu Babice Svetog Rejmunda Nonatusa^{2*}. Bio je to red časnih sestara anglikanske crkve, koje su svoj rad posvetile poboljšanju uslova u kojima se porađaju siromašne žene. Svoje su kuće imale po londonskom Ist endu i po mnogim sirotinjskim četvrtima većih industrijskih gradova Velike Britanije.

U devetnaestom veku (i ranije, naravno), nijedna siromašna žena nije mogla da priušti sebi lekara na porođaju. Bila je primorana da koristi usluge neobučениh, samoukih i samozvanih babica, „žene za sve”, kako su ih često nazivali. Neke su možda i bile dobre, ali druge su doprinele strašnim stopama smrtnosti. Sredinom devetnaestog veka, od 35% do 40% porođaja u najsiromašnijim slojevima okončavalo se smrću majke, a čak 60% smrću deteta. Eklampsija, krvarenje, neuobičajen položaj bebe u stomaku – sve je to za majku značilo sigurnu smrt. Dešavalo se da te „žene za sve”, ukoliko se porođaj ne odvija predviđenim tokom, jednostavno napuste pacijentkinju i da je ostave da umre u najgorim mukama. Nije potrebno posebno naglašavati da se porođaj odigravao u, blago rečeno, nesanitarnim uslovima, što je izazivalo infekcije, zaraze i često smrt.

Te žene ne samo što nisu imale nikakvu obuku već njihov rad niko nije ni nadzirao. Babice Svetog Rejmunda su uvidele da se

2 **Babice Svetog Rejmunda Nonatusa* jeste pseudonim. Odabrala sam ime Svetog Rejmunda Nonatusa jer je on zaštitnik babica, opstetričara, trudnica, porođaja i novorođenčadi. Na svet je došao carskim rezom (*non natus* na latinskom znači „neroden”) u Kataloniji, 1204. godine. Njegova majka, očekivano, umrla je na porođaju. Postao je sveštenik, a umro je 1240.

odgovor na tu društvenu pošast nalazi u ispravnoj obuci babica i kontroli njihovog rada putem ozakonjenja.

Upravo su u borbi za ozakonjenje te odlučne časne sestre i njihovi sledbenici naišli na najžešći otpor. Otprilike od 1870. godine, borba je besnela; nazivane su apsurdnošću, beskorisnim stvorovima, čudnovatošću i neprijatnom družbom nametljivica. Bile su optužene za sve i svašta, od izopačenosti do pohlepe. Ali sestre iz Nonatusove kuće ništa nije moglo da slomi.

Posle trideset godina borbe, 1902. godine, usvojena je prva odredba Zakona o babicama i otvoren je Kraljevski koledž za babice.

Rad babica Svetog Rejmunda Nonatusa zasnivao se na crkvenoj disciplini. Sigurna sam da je u ono vreme to bilo neophodno, jer su uslovi za rad bili grozni a tempo veoma naporan, i da su samo oni s verom u božji poziv želeli da se bave time. Florens Najtingejl beleži da joj se, kad je imala dvadeset godina, ukazao Isus Hristos i da joj je rekao da je stvorena za taj posao.

Babice Svetog Rejmunda radile su u sirotinjskim četvrtima Doklandsa i, tokom polovine devetnaestog veka, bile su tu jedine pouzdane babice. Neumorno su porađale i u vreme epidemija kolere, tifusa, poliomijelitisa i tuberkuloze. Radile su i tokom oba svetska rata. Četrdesetih godina nisu napustile London ni tokom bombardovanja. Poradale su u zaklonima, podzemnim skloništima, crkvenim podrumima i stanicama podzemne železnice. Bio je to neumoran, nesebičan posao, kojem su posvetile sav svoj život, i za to su bile nagrađene dubokim poštovanjem, čuvenjem i divljenjem svih stanovnika Doklandsa. Svi su o njima govorili sa iskrenom ljubavlju.

Takve su bile babice Svetog Rejmunda Nonatusa kad sam ih prvi put videla: red časnih sestara zavetovanih na siromaštvo, čednost i poslušnost, koje su istovremeno bile obučene babice i akušerske sestre, što me je i dovelo njima. Iako to nisam očekivala, rad s njima pokazao se kao najvažnije iskustvo mog života.

POZOVITE BABICU

Zašto sam ovo uopšte počinjala? Mora da sam bila luda! Mogla sam biti bilo šta – manekenka, stjuardesa u avionu ili na brodu. Po glavi su mi se rojile misli o zvučnim, dobro plaćenim poslovima. Samo bi budala odabrala da bude medicinska sestra. A tek babica...

Polu tri ujutro! U polusnu, jedva navlačim uniformu. Samo tri sata sna posle sedamnaestočasovnog radnog dana. Ko bi radio takav posao? Napolju je neprijatno hladno i pada kiša. Nonatusova kuća i sama je dovoljno hladna, a šupa s biciklima još je hladnija. U mraku posegnem za biciklom i udarim se u cevanicu. Slepom snagom navike, stavim torbu s priborom na bicikl i izguram ga na pustu ulicu.

Zađem za ugao i uđem u Ulicu Lejland, pređem preko Ist Indija dok rouda i eto me na Psećem ostrvu. Kiša me je razbudila, a ujednačeno okretanje pedala umirilo me je. Otkud ja među bolničarkama? Misli mi lete pet-šest godina unazad. Svakako, nisam imala snažan poriv da se bavim time, niti sam osećala goruću želju da lečim bolesne, kao što bi bolničarke trebalo da osećaju. Pa šta onda? Slomljeno srce, eto šta, želja za nečim drugačijim, izazov, seksi uniforma s manšetama i nabranim rukavima, utegnutim strukom i izazovnim malim ogrtačem. Da li su to sve bili razlozi? Ne znam. Što se tiče seksi uniforme, to je samo šala, razmišljam dok vrtim pedale kroz kišu, a teška mi mornarska kabanica pritiska glavu. Baš sam seksi.

Prelazim preko prvog obrtnog mosta, koji me vodi na suve dokove. Po čitav dan, oni vrve od buke i vreve dok se veliki brodovi utovaruju i istovaruju. Hiljade muškaraca – dokera, utovarivača, istovarivača, vozača, brodovođa, mornara, montera, kranista – u